

LUDOVÍT IVAN

ČINNOST ANDREJA KMEŤA
V GEOLOGICKÝCH VEDÁCH

Z PRÍLEŽITOSTI VÝROČIA JEHO 120. NARODENIN

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АНДРЕЯ КМЕТА В ОБЛАСТИ
ГЕОЛОГИЧЕСКИХ НАУК

По случаю 120-летия со дня его рождения

ANDREAS KMEŤS TÄTIGKEIT IN DEN GEOLOGISCHEN
WISSENSCHAFTEN

Zu seinem 120. Geburtstag

Pri hodnotení geologickej činnosti nášho významného prírodovedca Andreja Kmeťa treba upozorniť na vtedajšie prostredie, kde žil, pracoval a s ktorými vtedajšími geologickými autoritami alebo školami bol vo vedeckom styku.

Ako uvádza vo svojej autobiografii (uverejnenej v Medveckého *Živote Andreja Kmeťa*, II. vydanie, 1924), až na dva posledné ročníky gymnázia, štyri roky teológie a dva posledné roky života v Martine, život a činnosť nášho významného prírodovedca viaže sa ku kultúrnemu banskému mestu, k Banskej Štiavnici.

Bansko-štiavnické prostredie možno dobre pozorovať z jeho početných prírodovedeckých prác i z jeho korešpondencie. V svojich spomienkach sám často ďakuje štiavnickým profesorom za dobré základy.

Najprv niekoľko slov o tomto kedysi slávnom meste.

Koncom stredoveku a začiatkom novoveku bolo Slovensko svetoznámy banským strediskom. Predovšetkým štiavnické a kremnické vulkanické pohoria, resp. v nich jestvujúce rudné ložiská, ktoré boli zdrojom drahých a farebných kovov, najmä zlata a striebra, dali na strednom Slovensku základ známym banským mestám (Banská Štiavnica, Kremnica, Nová Baňa, Pukanec, Banská Bystrica, Lubietová, Banská Belá).

Postupne z banských miest nadobudla primát hospodársky, administratívny i kultúrny Banská Štiavnica. Aký význam malo toto mesto ešte v polovici minulého storočia, vidno i z toho, že pri úvahách o federácii rakúsko-uhorskej ríše navrhol dvorný radca I. Rosenfeld, resp. viedenský minister vnútra gróf Stadion za hlavné mesto Slovenska Banskú Štiavnicu.

V Banskej Štiavnici už koncom stredoveku boli významné banícke ustanovizne, ako napr. Banský súd (Berggericht) a Banský komorný úrad (Kammerhof). No najmä po prechodnom úpadku baníctva na Slovensku za turecko-uhorských vojen boli v Banskej Štiavnici založené banícke školy, z ktorých vyšli kvalifikované kádre. Tieto školené kádre prispeli novou banskou technikou k rentabilite ťažby, hospodárskemu a kultúrnemu rozvoju kráľovského mesta Banskej Štiavnice.

Z dekrétu Viedenskej dvornej komory z 22. júna 1735 sa dozvedáme, že banícke učilište v Banskej Štiavnici jestvovalo už v r. 1725. V dekréte Viedenskej dvornej komory zo dňa 6. augusta 1737 je už štatút baníckej školy, na ktorej vtedy učil náš známy matematik, geodét, inžinier Samuel Mikovini. Roku 1770 bola táto škola cisárovnou Máriou Teréziou pomenovaná „Akadémiou“, keď už niekoľko rokov predtým mala charakter vysokej školy. Časom vznikli na Akadémii potrebné špecializácie, tak napr. r. 1808 bola zriadená katedra lesníctva, r. 1840 katedra geológie, mineralógie a paleontológie. Na Akadémii prednášali významní profesori, poslucháči sem prichádzali takmer z celej Európy. Banská Štiavnica stala sa prostredníctvom Akadémie svetoznámy centrom prírodovedeckého bádania.

Bolo šťastím pre mladého, nadaného a pracovitého Andreja Kmeťa, že sa dostal k vtedajšiemu významnému prírodovedeckému stredisku — do Banskej Štiavnice.

Andrej Kmeť sa narodil 19. novembra 1841 v pohronskej obci Bzenica, vzdalenej asi 12 km od Banskej Štiavnice. V Banskej Štiavnici absolvoval aj 6 tried gymnázia.

V rokoch 1865—1868 bol kaplanom v novohradskej obci Senohrad, potom 10 rokov farárom v Krníši, od roku 1878 farárom v Prencove. Posledné jeho dve pôsobiská sú len niekoľko kilometrov vzdialené od Banskej Štiavnice.

Najmä za svojho prencovského pôsobenia mohol často navštevovať rozličné prírodovedecké konferencie a exkurzie s poprednými prírodovedcami štiavnickej Akadémie. Mal teda s pracovníkmi Akadémie priamy styk. Od jeho životopiscov sa dozvedáme, že banskí akademici ho navštevovali v prencovskej fare, najmä v období, keď jeho príbuzný Jozef Ráfael študoval na štiavnickej Akadémii, kde sa tiež zúčastňoval na študijných pochôdkach v teréne.

Prencovský prírodovedec sprevádzal i popredné geologické zahraničné authority tej doby v okolí Štiavnice (Judd, Rath). V širšej verejnosti i v odborných kruhoch je známy najmä ako archeológ a botanik. No veľmi často v jeho populárno-vedeckých alebo cestopisných i iných prácach sú aj rozpravy geologické, resp. banícke.

Vo svojej *Velebe Sitna* (Ružomberok 1893) v kapitole „Geológia“ podáva stručný prehľad o geologických výskumoch v okolí Banskej Štiavnice. Spomína tu aj popredné geologické authority, ktoré pracovali od začiatku storočia v okolí

P. S. J. K. !

Vysoko Ctený Pane!

Odpověď jsem psal Vaš prání o knihárce
pod pseudonymem; proč? Kdež už naskla-
dáte dovolit? Mělo se mně uoceret, že
teta ager patří pseudonym, pod kterým
ste známý, teda Dr. Zechner? Ale by
se ne mohl poslat do práci, za kterou
inče srovná vzhledem, trochu víc, a
několko dat o cene knihárky, několik oien
Diatomacei, a kolko ich je už učené
a známé; jako aj kč. v Německu si
dostal napětí ložiská knihárky, jako
aj inče data. V tom páde ráde pítat svoji
práci od P. Osvalda na Teplý; a sás jinou
postovu poslat, alebo cele novu napísat.

Srdceplně děkuji za podrobnost, aj v. Osvalda,
dodane plnění, inčim se a napětí inče
v Průběhu 10. Máj 89.

V. S. Hraný výšledek předložení Vaš ruku
Doktoru dal jsem za svou slávu
Doktoru opírat, i ta výšledek
na byt vzhledem? Eide neobdruží som
odpověď. Vani podrobnost vani Doktoru!

A. K. m. f. a.
Zechner.

Faksimile listu A. K m e f a, zaslaného dr. Zechenterovi 10. mája 1890.

Štiavnice. Častejšie cituje názory budapeštianskeho geológa prof. dr. Szabóa, ktorý pracoval koncom 19. stor. v okolí Štiavnice a vydal niekoľko cenných publikácií. I keď štýl práce má popularizačný charakter, nemožno autorovi odoprieť cenné pozorovanie a znalosť opisovanej problematiky. Predovšetkým sa opiera o vtedajšiu autoritu štiavnických neovulkanitov prof. dr. Szabóa a niekoľko ráz cituje jeho práce, resp. názory. Taktiež prof. dr. Szabó vo svojom diele *Selmecz kőrnýékének geológiai leírása* (Budapest 1891) sa vyjadruje sympatickými slovami o Kmeťovi.

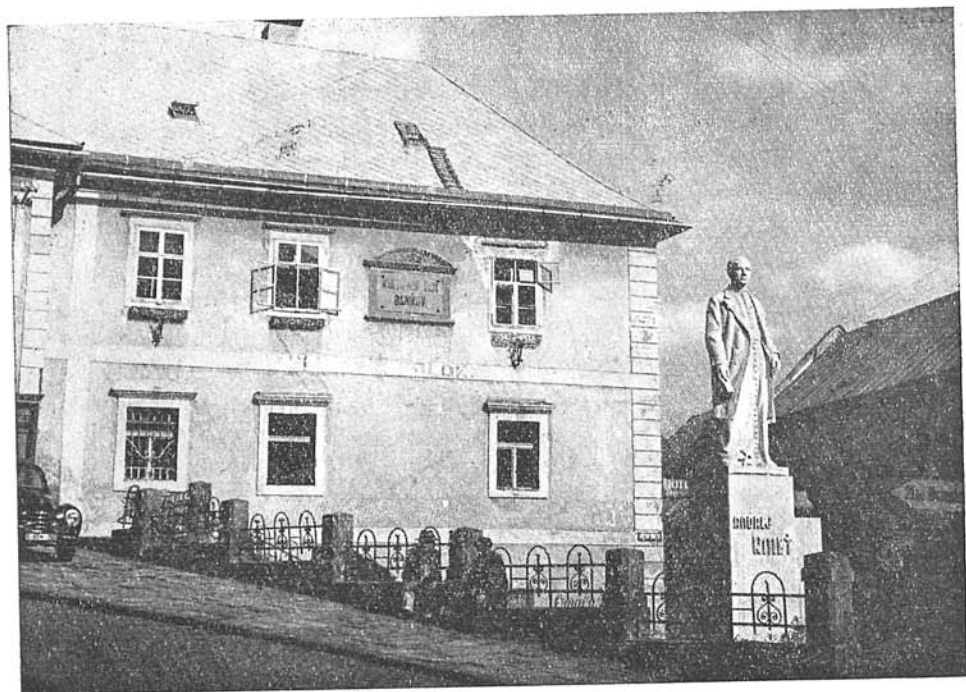
Pravda, podľa dnešných názorov nemožno súhlasiť s autorom diela „Veleba Sitna“, že by sa vulkanická činnosť diala za pamäti ľudskej v okolí Štiavnice, a ešte menej, že by slovenské názvy, napr. Zápolenka, Žiar boli odvodené od soptiacich vulkánov, no správne uvádza, že čadiče (bazalty) sú najmladším produktom neovulkanizmu v štiavnickom pohorí a že andezity (trachyt) sú staršie a že tieto vznikli vo viacerých erupčných fázach.

Sú mu jasné pojmy, pomenovania, prípadne genéza neovulkanitov Štiavnického pohoria. Možno len ľutovať, že niektoré jeho slovenské názvy hornín, minerálov a skamenelín neprenikli do našej slovenskej geologickej literatúry, čo by bolo zaiste prínosom na obohatenie slovenského jazyka v geologických vedách.

Jasné mu tiež bolo, že Sitno i Štiavnické pohorie je sopečného pôvodu, i to mu je známe, že vrchol Sitna nie je bývalý sopečný kráter. Tieto konštatovania vynikajú tým viac, lebo pred Kmeťom bolo Sitno považované aj v odborných štiavnických kruhoch za vulkán a jeho vrchol za vyhasnutý kráter.

Podrobný petrografický opis andezitov (písaný pod čiarou) je pravdepodobne prevzatý od prof. dr. Szabóa. Cenné sú však rozličné Kmeťove vysvetlenia a praktické poznámky k petrografickej problematike. Dobré načrtnol i rozklad — vetranie vulkanických hornín a vznik pôdy — hlín. Ďalej hospodárske využitie určitých kvalitných typov hlín pre keramické suroviny, najmä pre hrnčiarstvo. Z jeho práce tiež vyplýva, že juhovýchodná časť Štiavnického pohoria má strato-vulkanickú stavbu, čo sa potvrdilo i poslednými výskumami.

Nemožno však celkom ospravedlniť preňčovského prírodovedca za jeho náhľady viac etymologické ako prírodovedecké o prehistorických veľkých vodách (možno si vysvetliť jazier) na Záhorí, po ktorých sa plavili Slováci a mali na brehoch vôd osady, obydľia. Kmeť zhrňuje svoj názor takto: „Len v krátkosti rekapitulujem, že Plavec a Plavecký a Búry a Šaštín a Rohrbach (ba i rovno oproti Plav. Sv. Mikulášu z druhej strany brda „Nádaš“) a blízka rieka i krajina Morava: všetko zjavne poukazuje na jednu dobu, kde tieto kraje pokrývali veľké vody, ktoré preboriac hrádzu granitovú, ako dosiaľ vidno z obidvoch strán Dunaja pri Požúni, neskoršie oplasli; prv však prevodzoval na nich kupectvo Slovák, lebo slovo „plavec“, znamená človeka na lodi, kdežto ten, čo vie dobre plávať, menuje sa plaváčom. Nič nevadia mená Svätý Peter, Mikuláš, Jur, pochádzajúce z doby kresťanskej, lebo prímeno „Plavecký“ a „Búr“ označuje dobu

Socha Andreja Kmeťa v Banskej Štiavnici.

prehistorickú“ (K. Medvecký, *Život Andreja Kmeťa*, II. vydanie, zväzok I, 172).

Tu sa u Kmeťa viac prejavuje rodolubský cit, snaha dokázať autochtonnosť Slovákov v bývalom hornom Uhorsku, ako prísna objektivita prírodných vied. Treba však uviesť i jeho správny názor, že za sedimentácie neogénnych vrstiev *Homo sapiens* ešte nejestvoval. O tom hovorí takto: „K prehistorickým menám, pochádzajúcim od vôd, bezsporne prislúchajú názvy od vodných živočíchov a rastlín, zas len pravda natoľko, nakoľko teraz už nie je tam dostatočných vôd k živobytíu oných tvorov. Mnohé miesta bývalých pravekých vôd neoznačujú nám mená rečové, lebo keď zanikli, vtedy ešte človeka nebolo, ale označujú ich skameneliny a ku pr. okolo Struhár v Novohrade, u Kamenice v Honte, ale i v samých brdách, okružujúcich Turec; to sú živočíchy z vrstvy trefohornej mladšej či neogénovej, ktorá usadla dávno pred stvorením človeka!“

Ako dobrý pozorovateľ a znalec základných prírodných zákonov dobre pochopil, že neracionálne vyklčovanie širokých lesných porastov, rozprestierajúcich sa na priepustných horninách, zapríčinilo postupné odplavenie tenkej hlinitej humusovej pokrývky, a tým umožnilo tvorenie „karstu“. Pomenovanie „karst“

pozná i v juhoslovenskom názve „kras“; tento názov prešiel i do svetovej geologickej literatúry.

Pri súčasnom geologickom výskume Vtáčnika pozorovali geológovia odchýlku magnetky v okolí Klaku. Geologický kompas neuvádzal správne údaje. Túto skutočnosť pozoroval už Kmeť koncom minulého storočia a správne ju aj vysvetľuje rozptýlením zlúčenín železa vo vulkanických formáciách. Správne tiež pozoroval, že zo zvetralých vulkanitov dážďové vody preplavujú drobné čiastočky zlúčenín titánu a železa, ktoré sú sedimentované v podobe tenkých tmavomodrých práškovitých substancií v niektorých oblastiach terciérnych vulkanitov. Kmeťovi neuniklo ani sfarbenie hĺn kyslíčnikmi mangánu a vie ich dobre rozoznať od humusových pôd — černoze.

Vo „Velebe Sitna“ sa zmieňuje aj o „tajchoch“, ľudove nazývaných štiavnickými jazerami, a vysvetľuje ich genézu. Je mu celkom jasné, že „tajchy“ sú umele vybudované pre potrebu baní.

Zaujímavá je aj Kmeťova práca *Náhrobky kamenné v hrobitove Prenčovskom* (Tovarištvo III, Ružomberok 1900), z ktorej vyplýva, že určité fácie andezitových aglomerátov, brekcií tufov sú vhodným stavebným a dekoračným materiálom, čo sa potvrdilo výskumami v najnovšej dobe.

Andrej Kmeť sa zúčastnil s Fr. Kabinom a J. Hrntsárom na geologicko-banskej exkurzii v pohorí Vtáčnika. Pravdepodobne na jeho podnet napísal Fr. Kabina článok *Niečo o baníctve z okolia Ptáčnika a Homôľky v Tekove* (Tovarištvo II, Ružomberok 1895). *Pridavok* so zápiskami od H. Hrntsára (vtedy už zosnulého) uverejnil Andrej Kmeť. Autori tu spomínajú najmä banícke lokality. V článku sú ďalej zaujímavé banícke i geologické údaje, no najmä údaje z baníckych diel Vtáčnika.

V článku *Výlet na Pustý hrad v Sklených Tepliciach a do hlinických Kameníc* (N. Noviny č. 83, 1899) upozorňuje A. Kmeť na hospodársky dôležité lomy ryolitov pri Hliníku nad Hronom.

Aj v článku *Sitno a čo z neho vidieť* (Tovarištvo III, 1900) dotýka sa geologickej stavby Sitna a jeho okolia a o keramických nálezoch tvrdí, že sú „z našskej hlíny a našských dielní“. V tomto článku z geologického hľadiska sú zaujímavé hydrogeologické pozorovania na Sitne. Kmeť ako moderný hydrogeológ meria výdatnosť jednotlivých prameňov viac ráz, v rozličných ročných obdobiach. Študuje štatistiky zrážok za tridsaťšesťročného pozorovania od klimatológa dr. O. Schwarza. Pozoruje priepustnosť hornín a morfológiu terénu. Snaží sa potom na konkrétnych podmienkach i vtedy všeobecne známych zákonitostiach vysvetliť pôvod, výdatnosť a kolobeh vôd sitnianskych prameňov. Z práce vyplýva, že autor ani v tomto odbore nie je laikom. Kmeťove závery o pozorovaniach sú tým cennejšie, že sa vtedy uvažovalo zásobovať Banskú Štiavnicu pitnou vodou zo sitnianskych prameňov.

Pre široké ľudové vrstvy napísal knižku *Ako sa majú poklady kopat* (Ľudová

Budova starého Slovenského múzea v Martine.

bibliotéka 6, Pešť 1871), kde vysvetľuje základné prírodovedecké pojmy a javy.

V Kmeťovej bohatej a širokej publikačnej činnosti zameranej na prírodovedckú problematiku často nachádzame upozornenia alebo vysvetlenia rozličných geologických zákonitostí alebo konkrétnych údajov.

Zaujímavá je aj bohatá korešpondencia Andreja Kmeťa. Je to niekoľko tisíc listov, vyznačujúcich sa často nielen kvantitou, ale aj kvalitou.

Tento náš prírodovedecký velikán korešpondoval so všetkými vtedajšími slovenskými prírodovedcami, takmer všetkých poznal osobne. Korešpondoval s poprednými českými i zahraničnými prírodovedcami, archeológmi, botanikmi, geológmi.

Podobne ako Dionýz Štúr začiatkom druhej polovice 19. stor. zoskupil okolo seba záujemcov o prírodné vedy, najmä o vedy geologické, tak Andrej Kmeť koncom 19. a začiatkom 20. stor. zoskupuje okolo seba záujemcov o prírodné vedy. Išlo tu zväčša o neškolených alebo nedostatočne školených záujemcov, ktorých Kmeť usmerňuje, zaúča, radí a pomáha, alebo sprostredkuje styk so školenými odborníkmi.

Ako vyplýva z listu dr. Zechenterovi z 13. januára 1893, osobne sa

poznal s našim slávnym geológom Dionýzom Štúrom. V liste totiž píše: „Ukázal som včera pánu Osvaldovi Teplianske skameneliny; zhovárali sme sa aj o teplianskom morskom oku, o ktorom som ja nevedel, a hneď po jeho odchode večer dozvedel som sa peknú povest'. Vy ráčite mať snáď viac skamenelín a odtiskov z Teplej a Močiara, než udáva pán dr. Szabó. Hej veru je to preutešené štúdium! Škoda, že Pán Dionýz Štúr zo svojich rozsiahlych známostí v tomto odbore ničoho nezanechal v písme pre slovenský svoj národ! A ako som ho ja prosil, keď som bol vo Viedni!“

Priateľský pomer, ako to vyplýva z korešpondencie, mal s dr. Gustavom Zechenterom-Laskomerským. Dr. Zechenter bol banským lekárom v Brezne nad Hronom a v Kremnici. Slovenskej verejnosti je viac známy ako humoristický spisovateľ. Zaoberal sa aj prírodnými vedami, najmä geológiou. Napísal niekoľko hodnotných prírodovedeckých prác.

V otázkach geologických vied sa Kmeť mnohokrát obracia na mienku dr. Zechentera. V archíve Matice slovenskej a v Slovenskom národnom múzeu v Martine je niekoľko desiatok listov, kde si navzájom vysvetľujú okrem kultúrnych a osobných problémov rozličné náhľady geologické, paleontologické a botanické. Z listov sa tiež dozvedáme, že Kmeť mal mineralogicko-geologicko-paleontologickú zbierku, ako píše dr. Zechenterovi v liste z 12. marca 1880: „Já zaoberám sa v slobodných chvíľach s botanikou, ale mám aj obstojnú zbierôčku mineralogickú, systematicky zriadenú a dakoľko skamenelín, odtiskov a kopu našich trachytov a iných zdejších hornín.“

V liste z 3. decembra 1882, zaslanom dr. Zechenterovi, navrhuje založiť vedecký časopis pre prírodné vedy a prírodovedecký spolok a navrhuje aj známych slovenských autorov pre jednotlivé vedné odbory. V úvode listu píše, že je nevyhnutné zaoberať sa vedou. „Za vedeckými, zvlášť prírodovedeckými novinami slovenskými túžil som ja už dávno, a vyzval som bol Zacheja ešte v Kláštore včas najlepšieho kvetu nášho gymnázia, aby jich zarazil tam, kde koncentrované sú odborné sily. Na to smerovali moje články v N. N. a návrhy o činnom výbore ešte za časov skvelých Matice: nuž ale v Martine a okolo Martina bola vždy stereotypná odpoveď, že to nenie na čase. Tak myslím, že je to už teraz na čase, keď s politikou pre národ nič dobrého vykonať nemôžeme, a omáľame otrepáných temat: to nám nič nespomôže. My musíme sa chytiť štúdium exactnej vedy, aby sa vyprahlé pramene našich rečí, článkov a návrhov novou silou osviežili; aby sme na poli vedy vážnosť získajúc, zavážili aj v politike. A či by sme my na poli vedy ozaj nič dôstojného nemohli podniknúť? A keď sa z prítomného podniku vyvinul náš slovenský spolok prírodovedecký: či by nebolo lepšie, aby do neho vtekali naše príspevky, než do cudzích — z prinútenosti.“

V listoch sú zmienky o diatomaceách, resp. o diatomitoch. Koncom minulého storočia sa o tejto téme veľa písalo a diskutovalo. Od dr. Zechentera sa dozvedá

Kmeť o dr. Pantočkovi, lekárovi z Bratislavy, ktorý vydal niekoľko veľmi cenných publikácií o diatomaceách (Bacillarie) a patrila k popredným bádateľom v tomto odbore.

V častom styku bol s Jozefom Hrntsárom, ck. laborantom na štiavnickej Akadémii. J. H r n t s á r, ako sám píše vo svojej *Geológii* (rukopis na 178 stranách je v archíve Slov. nár. múzea v Martine), učil sa geológiu u J. Pettku, známeho profesora na štiavnickej Akadémii. Svoj obzor si dopĺňa na zahraničných cestách (Viedeň, Paríž). Hrntsár bol nadšeným geológom a zberateľom hornín, sprevádzal spolu s Kmeťom v teréne i zahraničných geológov (Judda, Ratha). Ako vidieť z jeho rukopisov, mal v tom čase slušný prehľad o geológii stredného Slovenska. Pravda, pozorovať, že neprešiel teoretickým školením. Veľmi cenné sú Hrntsárove záznamy o vtedajších banských prácach a rudných pomeroch. Obšiahla Hrntsárova činnosť a jeho rukopisy by si zaslúžili podrobné spracovanie a zverejnenie.

V pozostalosti po A. Kmeťovi v Slovenskom národnom múzeu v Martine je niekoľko desiatok listov od Jozefa Luňáčka, ktorý bol dlhé roky učiteľom v Horných Strhároch a nadšeným zberateľom prírodnín a mal svoju vlastnú geologicko-paleontologicko-mineralogickú zbierku. Prostredníctvom Kmeťovým predával hodnotnejšie exponáty aj múzeám a vysokým školám. Vo svojich listoch často žiada Kmeťa o rozličné geologické vyjadrenie a sám upozorňuje na úžitkové nerasty a geologické javy.

Andrej Kmeť bol vážnou osobnosťou vo vtedajšom vedeckom svete. Ako vyplýva z jeho korešpondencie, naväzuje osobný korešpondenčný styk s mnohými poprednými vedcami aj z odboru geologických vied. Kmeť korešponduje okrem významných bádateľov v iných odboroch (dr. L. Haynald, prof. dr. Wettstein) aj s významnými geológmi vtedajšieho Uhorska. Spomenieme aspoň najvýznamnejších: dr. H. Böckh, dr. L. Cseh, I. Vitalis, dr. J. Szabó. Písaval si aj s popredným nemeckým mineralógom G. von Rathom, profesorom na univerzite v Bonne, anglickým geológom J. Juddom, ktorých ako sme už spomenuli, sprevádzal v teréne. Osobne poznal popredných českých geológov, napr. J. N. Woldřicha, profesora geológie na českej univerzite v Prahe a A. Slavíka, profesora mineralógie a geológie na českej technike v Prahe. Prof. A. Slavík navštívil Kmeťa na jeho úradnom pôsobisku v Prenčove a spolu vykonali geologické exkurzie do okolia Banskej Štiavnice.

Aby sa A. Kmeť mohol úplne venovať prírodovedeckému štúdiu a organizačným otázkam ako predseda Slovenskej muzeálnej spoločnosti a tiež ako múzejník, presťahoval sa v r. 1906 do Martina. No tu neúčinkoval dlho. Vyčerpaný prácou a chorobou zomrel 16. 2. 1908 v Martine. A. Kmeť zanechal bohatý odkaz, ktorý môžeme sledovať jednak v bohatej publikačnej činnosti, jednak v korešpondencii.

Rozsiahla korešpondencia, najmä listy vedeckým pracovníkom a priateľom

i neprajníkom a ich odpovede, pomáhajú nám dokresliť portrét nášho veľkého rodolúba, prírodovedca, organizátora, kritika a vzácného človeka.

V tomto článku sme stručne načrtli geologickú činnosť preňčovského prírodovedca. Podrobne zhodnotiť zakladateľa Slovenského múzea v Martine, zakladateľa a prvého predsedu Slovenskej muzeálnej spoločnosti čo len v oblasti geologických vied, — to by si vyžadovalo veľmi obsiahle štúdium dokumentov, listov, znalosť latinčiny, maďarčiny, nemčiny — rečí, v týchto si preňčovský prírodovedec písal s poprednými prírodovedcami tej doby. Pravda, najväčší počet listov píše po slovensky. Jeho životopisci uvádzajú, že čítal francúzske i ruské publikácie. Ďalej by bolo treba overiť si v teréne jeho dokumentačné opisy, tvrdenia a názory. No najviac času by bolo treba na preštudovanie jeho korešpondencie.

Meno Andreja Kmeťa je v slovenskej histórii geologických vied známe takmer len ako meno, spojené obyčajne s vykopávkou mamuta v Beši v okrese Vráble.

Možno, že už pohľad na rozsiahlu korešpondenciu a veľký počet prác rozličnej problematiky, kde sú občas vsunuté i geologické pozorovania a názory, zastrašuje od podrobného štúdia.

No po prečítaní niekoľkých listov objaví sa sympatia, predstaví sa nám preňčovský prírodovedec ako priateľský mocný duch takmer moderného zamerania. Potom sa jeho víťazný boj stáva naším bojom, lebo bojuje za nás všetkých. Je učiteľom, vedcom i mužom činu v jednej z ťažkých etáp našich národných dejín.

Možno mu azda aj odpustiť rozptýlenosť v rozličných vedách, odboroch, mnohostrannosť, univerzálnosť. Sám senzitívne i racionalisticky pochopil, že v jeho etape ide však o niečo viac, o vzdelanie, rozhľad, usmernenie a o sebavedomie slovenského človeka. V tejto zložitej komplexnosti bol Andrej Kmeť predsa na slovo vzatým majstrom.